

alkotmányokat, vasárnaponként ismeretlen ellenség ellen hadbavonuló nyárs-polgárok menetoszlopait látjuk, de egyet sehol sem találunk, a remélt és hirdett szociális reformot. Mert a fasizmus és a hitlerizmus ma minden, csak nem társadalmi reform... A társadalmi jogszolgáltatás lépett az osztályok ököljoga, az osztályok önvédelme helyébe, mi haszna, ha a milícia öklével kell biztosítani az ököljogról való formális lemondást. A munka nemzeti ügyé vált, de a munkás természetszerűleg csak annyi bért kaphat, ami a gazdálkodás rentabilitásával arányban áll? Biztosított az állam gazdasági beavatkozása, de a kormány saját számlájára és gondjára minden ellenérték nélkül átvehetné a vállalkozótól az összes üzemek vezetését és tulajdonját, ha érvényesítené a munkának elvben meghirdetett megannyi jogát. Nem, a fasizmus egy lépést sem tett előre a társadalmi reform útján." Ezután pedig annak a reményének ad kifejezést, hogy az ifjú generációk csinálják majd meg Mussolini szellemét követve „az emberen keresztül a társadalom reformját”. Az idézett sorok, sajnos, nem sokat jelentenek, már azért sem, mert a kötet konkluziójaként mondja. A kötet elején kellett volna azokat leszögezni és azok alapján megfigyelni a két ország fasizmusát. — A könyvnek különben sikere van, s magas ára (3.80 P.) miatt, — mely terjedelmével (115 old.) sincs arányban — különösen jelentékeny tünet ez. Ez azt is jelenti, hogy a széles olvasóközönséget érdekli a fasizmus, érdekli, mert nincs vele tisztában és ha kezébe ilyen könyvek kerülnek, ismét nem tud meg róla többet, íegfeljebb ámulata és fasizmus felé való hajlandósága növekszik. Viszont szerzőnek ez is volt a célja. A könyv utolsó mondata így hangzik: „A fasizmus és hitlerizmus mindenesetre megtanít arra, hogy a nép lelki és politikai erőinek minő felfokozásához vezet, ha a politikai vezetés céljait és módszereit a nemzet hagyományaiból és történelmi szerepének felismeréséből meríti. Ezért miként az északi barnaingesek nem masiroznak a római liktorok fescsei után, mi is tartsuk meg — ha saját természetünk szerint akarjuk élni történelmi életünket — a Szűz Máriás lobogót nemzeti erőgyűjtésünk hagyományos jelképének.”

(Budapest)

Nemes Lajos

FELMÉRTEM FERFIKOROMAT címmel különös füzet látott napvilágot Marosvásárhelyt. Szerzője Bartha István — írásaiból kitűnőleg — falusi kántor-tanító. A szerző, akinek a füzet hátlapján felsorolt számos írása: — háborús regény, vers, novella és színdarab — hever kiadatlanul, néhány elbeszélést gyűjt itt egybe, melyek orosz fogságbaesése és falusi tanítóskodása eseményei közé fogott férfikorának számadó írásai. Az ember reménykedően lát neki az olvasásnak, nyilván dokumentumhoz jutott, ami ma minden regényes fikciónál többet ér. És B. I. valóban valami ilyesfélét is nyújt, válogatás és művészi gond nélkül, bőbeszédű pongyolással: (6 és fél évi) orosz fogság, majd „nagy, faluhoz paskolt kántor-tanító szegénységének” élmény-töredékeit, — s egyszerre csak azon veszi észre magát az olvasó, hogy művészi igényeinek tiltakozását valami leszereli — a hang megkapó emberi közvetlensége. A mértéktelen szó-beszéd vadvizeivel a falusi mindennapok legközvetlenebb élete ömlik elő. Különös, kezdetleges és mégis új ízű jelentés ez mai erdélyi életünknek azokról a homályos perifériáiról, ahol a magyar értelmiségi proletár élete folyik. Természetesen mindez azokkal a művészi és világszemléleti fogyatékoságokkal, amelyek ugyancsak ennek a rétegnek a sajátjai. Am épp ez a dokumentum-ereje. Nem az, amit a szerző „tudatosan” szándékolt, hanem amire öntudatlanul kilátást nyit: Feltárulnak a társadalmi tudatnak azok a jellemző zavarosságai, melyekkel az erdélyi magyar kisebbségi művelődés napszamosai környezetüket s a világot szemlélik. Osztályhelyeztük az értelmiségi-proletáré — tudatuk a középosztályé. Pl. „En a nyomorú, göthös szolgáló-ember” írja; majd máshol: „nem érzem magamat ‚osztály’ em-

bernek". (74. o.) Valamit azonban mégis kapiskál: „Elmerengek ezen a nagy emberi küzdelmen, hol egyfelől a szigorú erőhatalom akar úr maradni s hol másfelől a kipusztíthatatlan reménység, nem-csüggedés és tűzönvíz kitartás mérkőzik.“ (76. o.)

Szokatlan öszintesége mellyel önmagát és világát feltárja, különbözteti meg B. I. füzetét a mai erdélyi irodalom valóságtól elfordult, romantizáló termékeitől. Füzetében: a falu és a város, a parasztság s a vidéki középosztály, a kisebbségi és többségi nemzet, a mindennapi kis gondok és a „nagy nemzeti kötelességek“ közt öröldő magyar értelmiségi-proletár számol be életéről. Pontosan az az izgatóan érdekes környezet ez, ahonnan mai erdélyi életünk nemzetiségi- és osztály-ellentéteinek csomója észrevehető és kibontható. Az a környezet ez, amelyből kellő társadalmi tisztánlátás, művészi képesség és céltudatosság mellett Morvay Gyulák emelkednek ki. B. I. esetében ettől még távol vagyunk. Füzeté azonban friss valóságizéval így is különösen érdekes olvasmány.

(Kolozsvár)

Korvin Sándor

KIEGÉSZÍTÉS. A Korunk szeptemberi számában Ujvári Lászlónak „Egy polgár vallomásai“-ról írt cikkéből a Szemle rovat 683 oldalán az ötödik bekezdés után az alábbi szövegrész sajnálatos módon kimaradt:

Igaz, leír egy uccai csatározást, — az írásművészet remeke ez az oldal, — ahol megjeleníti a csendőroket és az osztálynyomás ereje, s az elnyomott tömegek dühödöt, elkeseredett osztályküzdelmé magát az író is rádöbben a társadalom egyetlen, igazi mozgató energiájára. Ez a legkomolyabb dolog a világon, állapítja meg, de szemlélődése nem jut tovább a felismerés kurta pillanatánál, a látás és érzékelés megrázó élményén túl nem kerül el a megértésnek abba a relációjába, ahol már az együttérzés jelentkezik. Esztétikai szempontból ez nem hiba, de világnézeti analízisnél nem hagyhatjuk figyelmen kívül, mert hiszen éppen az a bámulatos Márairól, hogy igyekszik felismerni a társadalmi ellentéteket, de önmagát rajtuk mindig kívül helyezi. Így sokszor teljesen tájékozatlanul áll a legegyszerűbb probléma előtt is.

KRITIKAI PROBLÉMÁK

A MÓDSZERES KRITIKA FŐSZEMPONTJAI

„Pedig nem ez a falu, kedves Nagy Lajos.“
Darvas J., Szabad Írás 2. sz.

Darvas József a budapesti Szabad Írásba Nagy Lajos legújabb könyvéről, a Kiskunhalomról írt bírálatában mondja ezeket a szavakat. Folytathatnám ekképpen: Goethe Faustjára: pedig nem ez az emberélet, kedves Goethe! Hol vannak a drámából a francia forradalmárok? Hol van Danton és Robespierre? Vagy Shakespeare Hamletjére. Nem ez a korodbeli Dánia, kedves Shakespeare! Hol van a jobbágság nyomorusága? A feudalizmus terrorja? És valahogy így fejezhetném be: nem ez a kritika, kedves D. J. Hol marad a szocialista kritika szempontjainak tisztázottsága és a köteles tárgyilagosság?

Egy műre nézve jellemző ugyan, hogy mi van benne és mi marad ki belőle, de a műre nézve nem értékmeghatározó tényező. Értékét az határozza meg, hogy van-e benne egyáltalában valami, ami közlést érdemlő, érdekes, komoly, új és átél — és ha van, sikerült-e a közlés?

A kritika tisztázni akarja közérzésünket, mely egy mű olvasásakor ben-